

Appèldagvaarding

Heden, de dertigste juni tweeduizenddrieëntwintig
tussen 10³⁰ uur en 10⁵⁴ uur, ten verzoeken van:

1. de maatschap [REDACTED] gevestigd te [REDACTED]
[REDACTED], rechtsgeldig vertegenwoordigd door [REDACTED]
geboren 31 maart 1967, [REDACTED] geboren 16 april 1971, [REDACTED]
geboren 9 december 1993 en [REDACTED] geboren 21 oktober 1992;
2. [REDACTED] geboren 31 maart 1967, [REDACTED]
[REDACTED];
3. [REDACTED] geboren 16 april 1971, wonende aan [REDACTED]
[REDACTED];
4. [REDACTED] geboren 9 december 1993, wonende aan [REDACTED]
[REDACTED];
5. [REDACTED] geboren 21 oktober 1992, wonende aan [REDACTED]
[REDACTED];

allen in deze zaak woonplaats kiezende te Groningen aan de Ossenmarkt 7 ten kantore van Bout
Advocaten van wie mr. drs. C.S.G. de Lange als advocaat zal optreden en als zodanig is gesteld;

heb ik, Marloes Anna Levelink gerechtsdeurwaarder te Emmen en aldaar kantoorhoudende aan
de Westerbracht 14;

Krachtens mondelinge last van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, locatie Leeuwarden dat de
zitting is bepaald op 4 juli as onder de voorwaarde dat de dagvaarding uiterlijk 30 juni 2023
voor 12.00 uur wordt uitgebracht;

AAN:

1. Mevrouw [REDACTED] en de heer [REDACTED]
beiden wonende aan de [REDACTED] aldaar aan dat adres mijn
exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

geïntimeerde sub [REDACTED]

2. Mevrouw [redacted] tevens [redacted]
wonende aan [redacted] aldaar aan dat adres mijn exploit
doende en afschrift dezes latende aan:

haar echt en huusgeuote

3. Mevrouw [redacted] en de heer [redacted]
beiden vennoot van [redacted] beiden wonende aan [redacted] aldaar
aan dat adres mijn exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een
latende aan:

haar in persoon

4. De heer [redacted] en mevrouw [redacted]
beiden wonende aan [redacted] aldaar aan dat adres mijn
exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

geïntimeerde sub 1

5. De heer [redacted] en mevrouw [redacted] beiden
wonende [redacted] aldaar aan dat adres mijn exploit
doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

geïntimeerde sub 1

6. De heer [redacted] en mevrouw [redacted]
beiden wonende aan [redacted] aldaar aan dat
adres mijn exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

voormeld adres in gesloten envelop me-
daarop de vermeldingen als wettelijk
voorgeschreven omdat ik aldaar ni-
mand aantrof aan wie rechtsgeldig af-
schrift kon worden gelaten

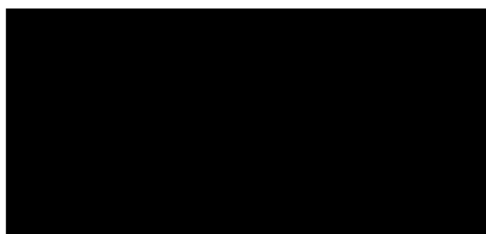
7. De heer [redacted] en mevrouw [redacted] beiden wonende aan
[redacted] aldaar aan dat adres mijn exploit doende en
afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

voormeld adres in gesloten envelop me-
daarop de vermeldingen als wettelijk
voorgeschreven omdat ik aldaar ni-
mand aantrof aan wie rechtsgeldig af-
schrift kon worden gelaten

8. De heer [REDACTED] en mevrouw [REDACTED] beiden wonende aan [REDACTED] aldaar aan dat adres mijn exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

voormeld adres in gesloten envelop me
daarop de vermeldingen als wettelijk
voorgeschreven omdat ik aldaar nu
mandaat aan wie rechtsgevald af
schrift kan worden gelaten

9. De heer [REDACTED] en mevrouw [REDACTED] beiden wonende aan [REDACTED] aldaar aan dat adres mijn exploit doende en afschrift dezes voor elk der geïntimeerden een latende aan:

AANGEZEGD:

dat mijn requirant in hoger beroep komt van het vonnis, gewezen door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Assen op 12 juni 2023 tussen appellanten als gedaagde en geïntimeerden als eisers onder zaak/rolnummer [REDACTED]

Voorts heb ik, deurwaarder, geïntimeerde voornoemd,

IN HOGER BEROEP GEDAGVAARD:

om op dinsdag 4 juli tweeduizend drieëntwintig in de ochtend te 10.00 uur niet in persoon doch vertegenwoordigd door een advocaat te verschijnen ter terechtzitting van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, locatie Leeuwarden alsdan en aldaar gehouden wordende in het Paleis van Justitie aan het Wilhelminaplein 1 te Leeuwarden postadres: postbus 1704, 8901 CA Leeuwarden;

VOORTS AANGEZEGD:

dat appellanten hierbij in hoger beroep komen van het door de Rechtbank te Assen op 12 juni 2023 gewezen vonnis, bekend onder zaak-/rolnummer [REDACTED]

Voorts heb ik, (t.k.) gerechtsdeurwaarder, geïntimeerden aangezegd dat:

- a. indien een gedaagde in hoger beroep advocaat stelt maar het hierna te noemen griffierecht niet tijdig betaalt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechter verstek tegen die gedaagde verleent en diens in hoger beroep gevoerd verweer buiten beschouwing laat;
- b. indien ten minste één van de gedaagden in het geding verschijnt en het griffierecht tijdig heeft voldaan, tussen alle partijen één arrest zal worden gewezen, dat als een arrest op tegenspraak wordt beschouwd;
- c. bij verschijning in het geding van ieder van de gedaagden een griffierecht zal worden geheven, te voldoen binnen vier weken te rekenen vanaf het tijdstip van verschijning;
- d. de hoogte van de griffierechten is vermeld in de meest recente bijlage behorend bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken, die onder meer is te vinden op de website: www.kbvg.nl/griffierechtentabel
- e. van een persoon die onvermogen is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenen wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:

1^e een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag, bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel

2^e een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

- f. van gedaagden die bij dezelfde advocaat verschijnen en gelijkluidende conclusies nemen of gelijkluidend verweer voeren, op basis van artikel 15 van de Wet griffierechten burgerlijke zaken slechts eenmaal een gezamenlijk griffierecht wordt geheven;

TENEINDE:

1. Kort gezegd gaat deze procedure over de vraag of de rechtbank op juiste gronden appellanten (hierna: [REDACTED]) heeft verboden gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED] liggend in de buurt van de woningen van geïntimeerden (hierna: omwonenden).

Verzoek tot (turbo)spoedappel

2. [REDACTED] verzoekt uw hof dit appel te behandelen als een turbo spoedappel respectievelijk als spoedappel. Reden daarvan is dat [REDACTED] de afgelopen periode heeft getracht de schade zoveel mogelijk te beperken, maar moet constateren dat de schade enorm dreigt op te lopen. In dit stadium van de procedure is het nog mogelijk om deze schade zoveel mogelijk voor de omwonenden te beperken. In dit appel zult u vinden een recente rapportage van het RIVM (**productie 1**) waaruit volgt dat in Nederland op dit moment geen middelen zijn toegelaten die neurodegeneratieve effecten hebben. Dat maakt dat in de ogen van [REDACTED] het vonnis niet in stand kan blijven en dat [REDACTED] en ook de omwonenden belang hebben bij een zo spoedig mogelijke behandeling, zodat zij ook een reële kans hebben om hun schade verder te beperken.
3. [REDACTED] heeft de afgelopen periode getracht middels handmatig wieden door 60 personen en het spuiten met middelen niet zijnde gewasbeschermingsmiddelen de schade zoveel mogelijk te beperken. Dat gaat niet lukken. De schade loopt echter iedere dag op en iedere dag dat er wel gespoten zou worden, kan deze schade verder beperkt worden. Indien geen turbo spoedappel volgt zullen de velden moeten worden opgegeven. Beide partijen hebben belang bij zo snel mogelijk duidelijkheid in verband met verhaal van schade als het vonnis wordt vernietigd.

Feiten en omstandigheden

4. In de spreekantekeningen zijn een groot deel van de feiten en omstandigheden al aan de orde gekomen. [REDACTED] wil kort stilstaan bij hetgeen er is gebeurd nadat het vonnis is uitgesproken, nu dat van belang is om te oordelen over het verzoek om de zaak als (turbo) spoedappel te behandelen en voorts in verband met het verzoek om in incident de uitvoerbaarheid bij voorraad van het vonnis op te schorten tot dat beslist is in dit (turbo)spoedappel.
5. Ook is [REDACTED] nog steeds bereid toe te lichten welke gewasbeschermingsmiddelen hij gaat gebruiken indien het verbod wordt opgeheven, zodat dat betrokken kan worden bij het oordeel of dit verbod terecht is opgelegd; met name nu de omwonenden een generiek verbod hebben gevorderd van alle gewasbeschermingsmiddelen terwijl per (biologisch) gewasbeschermingsmiddel een oordeel zou moeten worden gegeven of hier een gevaar zou bestaan voor neurodegeneratieve effecten.

Stand van zaken

6. Na het vonnis te hebben ontvangen, heeft [REDACTED] telefonisch en schriftelijk aan mr. Nuijen, de toenmalige advocaat van gedaagde, laten weten het vonnis te respecteren tot dat beslist is in hoger beroep. [REDACTED] heeft wel de omwonenden verzocht duidelijkheid te verschaffen of dit ook de wens was, met name in kader van de schade die als gevolg van het vonnis zal worden geleden en de schadebeperkingsplicht die op [REDACTED] rust. Dit is ook uitdrukkelijk door de rechter benoemd ten tijde van de mondelinge behandeling. Omwonenden is verzocht zich uit te spreken

of nakoming is gewenst, dan wel dat het spuiten wordt hervat, dan wel deels wordt hervat, om zo de eventuele schade te beperken (**productie 2**).

7. Uiteindelijk volgt er op woensdag 14 juni 2023 een mededeling dat zij daar geen uitspraak over doen (**productie 3**). [REDACTED] heeft besloten om onder toezicht van een deurwaarder te gaan spuiten met andere middelen niet zijnde gewasbeschermingsmiddelen in een poging de schade te beperken. Voorts is op die dag ook een aanvang gemaakt met het handmatig wieden van onkruid. Dit gebeurt met een groep van ca. 60 personen die dagelijks tracht het onkruid te verwijderen.
8. Voorts zijn alle omwonenden ook aangeschreven en is aanzegging gedaan dat de schade op hen verhaald zal worden en is hen wederom de mogelijkheid geboden om in afwachting van het hoger beroep het spuiten toe te staan (**productie 4**).
9. Nadien valt de groep omwonenden uiteen in twee kampen. Drie bewoners hebben uitdrukkelijk aangegeven dat [REDACTED] het spuiten mag hervatten (**productie 5**) en de overige omwonenden hebben uiteindelijk aangegeven dat het de keuze is aan [REDACTED] om een vonnis na te komen, waarbij wel uitdrukkelijk is aangegeven indien hij dat niet doet, dat [REDACTED] aansprakelijk zal worden gehouden voor de eventuele daaruit voortvloeiende gezondheidsschade, er een nieuw kort geding met vorderingen versterkt met dwangsommen zal worden gestart, alsmede de publiciteit wordt gezocht (**productie 6**). [REDACTED] ziet zich mede onder die druk genoodzaakt het vonnis na te komen (**productie 7**).
10. De gevolgen voor [REDACTED] zijn niet te overzien. De schade wordt iedere dag groter indien niet per direct het spuiten kan worden hervat. De financiële consequenties en gevolgen daarvan zullen uiteindelijk aan de orde komen in een eventuele schadevergoedingsprocedure, maar spelen wel een rol bij de belangenafweging in kort geding.
11. De gevolgen van deze uitspraak blijven niet beperkt tot [REDACTED]. Indien de redenering klopt kunnen in heel Nederland en Europa op bijna alle agrarische percelen generieke verboden worden geëist en is de schade bijna niet te overzien.

Gewasbeschermingsmiddelen

12. In de oorspronkelijke procedure is een generiek verbod geëist voor gewasbeschermingsmiddelen. [REDACTED] heeft als productie 7 akte [REDACTED] overgelegd alle gewasbeschermingsmiddelen zoals deze in de leliecultuur gebruikt zouden kunnen worden. [REDACTED] heeft ten tijde van de zitting toegelicht dat hij niet al deze middelen gebruikt.
13. Iedere week wordt afhankelijk van de omstandigheden bepaald waarmee op dat moment moet worden gespoten. Gespoten wordt met name om vuur (*Botrytis* spp.), luizen en onkruid te bestrijden. De omstandigheden van het geval, de leverancier en het type middelen bepalen per perceel wat wordt gespoten. Het vonnis staat vol van generieke conclusies, maar dat is volstrekt onjuist of de duiding door de omwonenden en de rechtbank is aantoonbaar achterhaald.
14. [REDACTED] gebruikt alleen toegelaten gewasbeschermingsmiddelen en tracht zo min mogelijk te spuiten. Als **productie 8** legt [REDACTED] over alle gewasbeschermingsmiddelen die nog wil gaan gebruiken. Doel daarvan is om aan te tonen dat het generieke en algemene verbod zoals dat nu

opgelegd is zowel biologische als niet-biologische gewasbeschermingsmiddelen betreft, maar ook dat meer rekening kan worden gehouden met de specifieke gewasbeschermingsmiddelen, zodat de bewoners ook aan kunnen geven tegen welke gewasbeschermingsmiddelen zij bezwaar hebben.

15. Tot op heden hebben de bewoners aangegeven tegen het spuiten in algemene zin bezwaar te hebben en niet tegen een specifiek gewasbeschermingsmiddel.

Grievan

16. Onderstaand treft u de grieven van [REDACTED] aan.

Grief I

17. Ten onrechte wordt in rechtsoverweging 2.4 gesteld dat:

[REDACTED] hebben die teelt opgestart nadat de provincie Drenthe een handhavingsverzoek van eisers heeft afgewezen."

Toelichting grief I:

18. [REDACTED] heeft de teelt al in 2022 met de grondeigenaren en contracttelers besproken, voorbereidingen getroffen en heeft uiteindelijk de lelies gepoot nadat het handhavingsverzoek is afgewezen. Daarvoor is al een aanvang genomen met de maatregelen en het spuiten met gewasbeschermingsmiddelen. [REDACTED] wil voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat hij pas na afwijzing van het handhavingsverzoek de teelt heeft opgestart.

Grief II

19. In rechtsoverweging 2.10 citeert de rechtbank artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009 onvolledig om vervolgens in rechtsoverweging 4.3 en alle daaropvolgende rechtsoverwegingen te concluderen dat een gewasbeschermingsmiddel geen onmiddellijk of uitgesteld effect op mens of dier mag hebben. De rechtbank doet het ten onrechte voorkomen alsof de (Europese) wetgever een garantie heeft afgeven dat een gewasbeschermingsmiddel niet schadelijk mag zijn.

Toelichting grief II:

20. [REDACTED] wil met deze grief voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat niet het volledige artikel van toepassing zou zijn en voorts aantonen dat artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009 onjuist wordt uitgelegd. Met de toelating staat juist vast dat er **niet** sprake is van een onmiddellijk en uitgesteld effect op de mens, met inachtneming dat er nooit een honderd procent zekerheid zal zijn en de Europese wetgever dat ook niet verlangt. De rechtbank stelt of lijkt te stellen dat artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 continu geldt. Dat is onjuist. Voor toepassing van artikel 4.3 verordening is het moment van toelating bepalend. Indien gedurende de toelatingsperiode nieuwe feiten bekend worden, kent de verordening EG 1107/2009 artikel 21 waarmee de toelating kan worden ingetrokken. Die feiten moeten omwonenden kenbaar maken en dan moeten/kunnen de omwonenden die weg bewandelen.
21. Indien [REDACTED] het vonnis goed begrijpt, is het verbod gebaseerd op het feit dat artikel 4.3 Verordening EG 1107/2009 wordt overtreden en onderstaand werkt [REDACTED] uit dat niet in strijd met artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 wordt gehandeld.

Voorzorgsbeginsel

22. De beoordeling van werkzame stoffen en middelen gebeurt volgens de verordening en de Europese Biocideverordening 528/2012. Deze laatste maakt geen onderdeel uit van deze procedure. In randnummer 8 toelichting van de verordening EG 1107/2009 staat dat uitgangspunt bij de toelating van een gewasbeschermingsmiddel het voorzorgsbeginsel is:

“Deze verordening heeft tot doel een hoog niveau van bescherming van de gezondheid van mens en dier en van het milieu te waarborgen en tegelijkertijd het concurrentievermogen van de communautaire landbouw te vrijwaren. De bescherming van kwetsbare bevolkingsgroepen zoals zwangere vrouwen, zuigelingen en kinderen verdient bijzondere aandacht. Het voorzorgsbeginsel dient te worden toegepast en deze verordening dient te waarborgen dat de industrie aantoont dat de stoffen of producten die worden geproduceerd of op de markt worden gebracht geen enkel schadelijk effect op de gezondheid van mens of dier hebben, noch enig onaanvaardbaar effect voor het milieu.”

23. In randnummer 10 verordening wordt toegelicht dat alleen gewasbeschermingsmiddelen worden toegelaten die geen schadelijke uitwerking op de gezondheid van mens en dier of onaanvaardbare effecten voor het milieu hebben. De discussie in deze procedure start daarmee dus bij de Verordening tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden 178/2002. In die verordening is vastgelegd de oprichting van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (hierna: ESFA) en is het voorzorgsprincipe dat geldt binnen de Europese Unie uitgewerkt.

Taken ESFA

24. De ESFA ondersteunt de EU-wetgeving en beleidsmaatregelen. Tot de belangrijkste taken van het EFSA behoort het uitbrengen van onafhankelijk wetenschappelijk advies met betrekking tot onder andere gewasbeschermingsmiddelen. De wetenschappelijke adviezen van het EFSA worden uitgebracht door het wetenschappelijk comité en acht wetenschappelijke panels die elk bevoegd zijn op een specifiek risicobeoordelingsgebied. Uit artikel 28 lid 4 sub c volgt dat er een panel is voor de gezondheid van gewassen, gewasbeschermingsmiddelen en de residuen daarvan. Het wetenschappelijk comité coördineert de werkzaamheden van de panels en behandelt thema's die voor elk panel relevant zijn (bijv. de methode voor blootstellingsbeoordeling).

Voorzorgsbeginsel

25. Bij de beoordeling hanteert de EFSA het voorzorgsbeginsel. In artikel 7 lid 1, van Verordening EG 178/2002 staat:

“Voorzorgsbeginsel

- 1. In specifieke situaties waarin na beoordeling van de beschikbare informatie de mogelijkheid van schadelijke gevolgen voor de gezondheid is geconstateerd, maar er nog wetenschappelijke onzekerheid heerst, kunnen, in afwachting van nadere wetenschappelijke gegevens ten behoeve van een vollediger risicobeoordeling, voorlopige maatregelen voor risicomanagement worden vastgesteld om het in de Gemeenschap gekozen hoge niveau van gezondheidsbescherming te waarborgen.*

2. *Krachtens lid 1 vastgestelde maatregelen zijn evenredig en beperken de handel niet meer dan nodig is om het in de Gemeenschap gekozen hoge niveau van gezondheidsbescherming te verwezenlijken, rekening houdend met de technische en economische haalbaarheid en andere ter zake dienende factoren. De maatregelen dienen binnen een redelijke termijn opnieuw te worden gezien, afhankelijk van de aard van het geconstateerde risico voor het leven of de gezondheid en het soort wetenschappelijke informatie dat nodig is om de wetenschappelijke onzekerheid weg te nemen en een vollediger risicobeoordeling uit te voeren.”*

26. Uit lid 2 volgt duidelijk dat niet ieder risico hoeft uitgesloten te worden. De uiteindelijke keuze wat te doen met een risico vindt plaats bij de Europese Commissie en niet bij de rechter. De EFSA adviseert. Het advies van de EFSA bij een toelating van een gewasbeschermingsmiddel is een afweging tussen de verschillende wetenschappelijke comités met in acht neming van het voorzorgsbeginsel.

27. Dat voorzorgsbeginsel is veel genuanceerder dan de wijze zoals de rechtbank in rechtsoverweging 4.3 artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 uitlegt en maakt dus onderdeel uit van iedere beoordeling.

Toelating gewasbeschermingsmiddel in Europa

28. In de verordening is geregeld dat de Commissie de werkzame stoffen beoordeelt. In artikel 4 lid 1 verordening is deze beoordeling geregeld:

“Een werkzame stof wordt overeenkomstig bijlage II goedgekeurd als in het licht van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis kan worden verwacht dat Gewasbeschermingsmiddelen die deze werkzame stof bevatten, rekening houdend met de in de punten 2 en 3 van die bijlage vastgestelde goedkeuringscriteria, aan de in de leden 2 en 3 vastgestelde eisen voldoen.

Bij de beoordeling van de werkzame stof wordt eerst bepaald of aan de goedkeuringscriteria van bijlage II, punten 3.6.2 tot en met 3.6.4 en punt 3.7, is voldaan. Indien aan die criteria is voldaan, wordt bij de beoordeling vervolgens bepaald of aan de andere goedkeuringscriteria van bijlage II, punten 2 en 3 is voldaan.”

29. In bijlage II artikel 3.6 is onder andere geregeld:

“3.6. Effecten op de gezondheid van de mens

3.6.1. In voorkomend geval worden de ADI, het AOEL en de ARfD vastgesteld. Bij de vaststelling van dergelijke waarden wordt een passende veiligheidsmarge van ten minste 100 in acht genomen, waarbij rekening wordt gehouden met het soort en de ernst van de effecten en de kwetsbaarheid van specifieke bevolkingsgroepen. Wanneer het kritische effect van bijzonder belang wordt geacht, bijvoorbeeld in het geval van ontwikkelings-neurotoxische of -immunotoxische effecten, wordt een grotere veiligheidsmarge overwogen en indien nodig toegepast.”¹

30. Neurotoxische effecten zijn dus deels onderdeel van de toelating en er worden bij dergelijke effecten grotere veiligheidsmarges overwogen en toegepast. Onderdeel hiervan is, zo volgt uit artikel 4 lid 2 verordening:

“2. De residuen van gewasbeschermingsmiddelen die resulteren uit de toepassing volgens goede gewasbeschermingspraktijken en rekening houdend met realistische gebruiksomstandigheden, voldoen aan de volgende eisen:

a) zij hebben geen schadelijke effecten op de gezondheid van de mens, met name die van kwetsbare bevolkingsgroepen, of op die van dieren, rekening houdend met bekende cumulatieve en synergistische effecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn, noch op het grondwater.”

31. Ten eerste geldt voor alle werkzame stoffen in de EU dat de Europese Commissie een hoog beschermingsniveau toepast. Ten tweede is ook rekening gehouden met bekende en synergetische effecten. Sinds 2014 maakt ook een aparte beoordeling van de risico's voor niet-beroepsmatige omstanders en omwonenden van agrarische percelen deel uit van de procedure. Ook is gewaarborgd dat dat het geval is met bekende cumulatieve en synergistische effecten en dus combinaties van middelen. In artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 staat exact diezelfde toets:

“ 3. Een gewasbeschermingsmiddel dat resulteert uit de toepassing volgens goede gewasbeschermingspraktijken en rekening houdend met realistische gebruiksomstandigheden, voldoet aan de volgende eisen:

(..)

b) het heeft geen onmiddellijk of uitgesteld schadelijk effect op de gezondheid van de mens, met inbegrip van kwetsbare groepen, of op die van dieren, rechtstreeks of via drinkwater (met inachtneming van stoffen die voortkomen uit waterbehandeling), levensmiddelen, diervoeder of lucht, noch gevolgen op de werkplek of andere indirecte effecten, rekening houdend met bekende cumulatieve en synergistische effecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn, noch op grondwater.

(..)

e) het heeft geen onaanvaardbare effecten op het milieu, met name rekening houdend met de volgende aspecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn:

i) het gedrag en de verspreiding ervan in het milieu, met name de verontreiniging van oppervlaktewateren, met inbegrip van estuariene en kustwateren, grondwater, lucht en bodem, rekening houdende met ver van de plaats van gebruik gelegen locaties na verplaatsing over grote afstand in het milieu;

ii) de gevolgen ervan voor niet-doelsoorten, ook voor het gedrag van deze soorten;

iii) de gevolgen ervan voor de biodiversiteit en het ecosysteem.”

32. Wat opmerkelijk is, is dat in rechtsoverweging 2.10 de rechtbank artikel 4 lid 4 en 5 verordening EG 1107/2009 heeft weggelaten, waarin staat:

“4. De eisen van de leden 2 en 3 worden beoordeeld in het licht van de in artikel 29, lid 6, bedoelde uniforme beginselen.

5. Voor de goedkeuring van een werkzame stof wordt geacht dat aan de leden 1, 2 en 3 is voldaan, wanneer is vastgesteld dat dit het geval is voor een of meer representatieve gebruiksdoeleinden van minstens één gewasbeschermingsmiddel dat de werkzame stof bevat.”

33. Oftewel een gewasbeschermingsmiddel wordt niet toegelaten indien niet aan het door de rechtbank aangehaalde artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 is voldaan. In hoofdstuk 3 verordening en meer specifiek artikel 29 zijn de eisen om een gewasbeschermingsmiddel op de markt te brengen uitgewerkt. Voor deze procedure relevant is artikel 29 lid 1 sub e verordening EG 1107/2009 relevant waar staat:

“Onverminderd artikel 50 wordt een gewasbeschermingsmiddel slechts toegelaten indien het overeenkomstig de in lid 6 bedoelde uniforme beginselen aan de volgende eisen voldoet: (..) e) op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis voldoet het aan de eisen van artikel 4, lid 3;”

Resumerend artikel 4 lid 3 verordening

34. De toelatingscontrole, maar ook de controle van de MRL's worden door de EFSA uitgevoerd, welke volstrekt onafhankelijk opereert. De conclusie is dat een toelating alleen volgt indien voldaan is aan artikel 4 lid 1, 2 en 3 verordening EG 1107/2009. Pas dan volgt een goedkeuringsverordening voor dat specifiek middel conform artikel 13 lid 2 verordening EG 1107/2009.
35. De rechtbank doet het in rechtsoverweging 4.3 ten onrechte voorkomen dat door het enkele feit dat er wetenschappelijke artikelen zijn die een verband leggen tussen neurologische aandoeningen dat artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 wordt overtreden. Artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 moet in samenhang met artikel 29 verordening EG 1107/2009 en bijlage II worden gelezen en dus op moment van toelating voldoet het gewasbeschermingsmiddel aan de wetenschappelijke en technische kennis die beschikbaar is in de overlegde rapporten. In beginsel worden dus geen middelen bij de huidige stand van de techniek op de markt gebracht die deze toets niet kunnen doorstaan.
36. Wat de rechtbank heeft gedaan, is te stellen dat er een kans bestaat dat mogelijke effecten zijn gemist en artikel 4.3 lid Verordening EG 1107/2009 dan bescherming biedt en een honderd procent garantie biedt. Dat is dus onjuist. Een honderd procent garantie is nooit het doel geweest en indien nieuwe effecten zichtbaar worden moet juist artikel 21 Verordening EG 1107/2009 worden gevolgd.

Jurisprudentie

37. In een tweetal arresten wordt uitvoerig stilgestaan bij de betekenis van de verordening en de rol van de Europese commissie bij de toelating. In het Bayer arrest is uitgewerkt dat aan de Europese Commissie een discretionaire bevoegdheid toekomt om hierover een oordeel te vellen:

*“92. Teneinde de doelstellingen die haar bij verordening nr. 1107/2009 zijn toegewezen doelmatig te kunnen nastreven (zie punten 54 tot en met 56 hierboven), en gelet op de ingewikkelde technische evaluaties die zij moet maken, moet de Commissie een ruime discretionaire bevoegdheid worden toegekend (zie in die zin arresten van 18 juli 2007, *Industrias Químicas del Vallés/Commissie*, C 326/05 P, ECLI:EU:C:2007:443, punten 74 en 75, en 6 september 2013, *Sepro Europe/Commissie*, T 483/11, niet gepubliceerd, ECLI:EU:T:2013:407, punt 38). Dit geldt met name voor beslissingen op het gebied van risicobeheer die zij ingevolge die verordening moet nemen.”²*

38. Alleen al om die reden had ingrijpen alleen voor de hand gelegen indien de Europese commissie weigert in te grijpen. In een ander arrest is uitgewerkt dat de toelatingsprocedure voldoet aan het Europese voorzorgsprincipe. Dit volgt ten eerste uit hetgeen volgt uit de verordening:

“In dit verband blijkt uit overweging 8 en artikel 1, lid 4, van verordening nr. 1107/2009 dat de bepalingen van deze verordening stoelen op het voorzorgsbeginsel en dat ze de lidstaten er niet van weerhouden dit beginsel toe te passen wanneer er wetenschappelijk gezien onzekerheid bestaat over de risico's voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu van de op hun grondgebied toe te laten gewasbeschermingsmiddelen”

39. Dat is echter niet voldoende:

“45. Deze vaststelling volstaat echter niet als bewijs dat deze verordening in overeenstemming is met het voorzorgsbeginsel.

46. *Voor een juiste toepassing van het voorzorgsbeginsel op het door die verordening geregelde gebied is immers in de eerste plaats vereist dat wordt vastgesteld welke negatieve gevolgen het gebruik van de onder die verordening vallende werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen kan hebben voor de gezondheid, en in de tweede plaats dat op basis van de meest betrouwbare wetenschappelijke gegevens en van de meest recente resultaten van internationaal onderzoek een complete beoordeling van het risico voor de gezondheid wordt gemaakt (zie naar analogie arresten van 8 juli 2010, *Afton Chemical*, C-343/09, EU:C:2010:419, punt 60, 22 december 2010, *Gowan Comércio Internacional e Serviços*, C-77/09, EU:C:2010:803, punt 75).*
47. *Aangezien verordening nr. 1107/2009, zoals artikel 1 ervan in de leden 1 en 2 aangeeft, beoogt regels vast te stellen voor de toelating en het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen en voor de goedkeuring van de werkzame stoffen waaruit deze middelen bestaan, diende de Uniewetgever dan ook een regeling in te voeren op basis waarvan de bevoegde autoriteiten over voldoende gegevens kunnen beschikken om de gezondheidsrisico's van het gebruik van die werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen afdoende – overeenkomstig de in de punten 43 en 46 van dit arrest genoemde vereisten – te beoordelen wanneer zij een beslissing nemen over die toelating en die goedkeuring.*

² HvJ EU, 17 mei 2018, T-584/13

48. Ook zij eraan herinnerd dat de geldigheid van een bepaling van Unierecht wordt beoordeeld in het licht van de specifieke kenmerken van die bepaling en niet kan afhangen van de bijzondere omstandigheden van een bepaald geval (arrest van 29 mei 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a., C-426/16, EU:C:2018:335, punt 72).

49. Hieruit volgt dat de kritiek alleen van de verwijzende rechter op het verloop van de procedure die tot de goedkeuring van glyfosaat heeft geleid, niet het bewijs oplevert dat de voor die procedure geldende algemene regels onwettig zijn”

40. De A-G in deze aangelegenheid benadrukt dat de verordening zelf ook als een voorzorgsbeginsel moet worden gezien (**productie 9**). Het HvJ werkt tot tenslotte uit dat indien een middel ten onrechte is toegelaten middels artikel 21, de toelating kan worden ingetrokken.³ In datzelfde arrest wordt ook uitgewerkt dat de dossiers openbaar zijn en dat er dus een effectieve rechtsingang bestaat. Wel zal in dat geval per middel kenbaar moeten worden gemaakt welke invloed het heeft en kan niet worden volstaan met generieke conclusies als in het vonnis dat in dit spoedappiel ter beoordeling voorligt. Met dit in het achterhoofd staat vast dat het Europese voorzorgsprincipe gewaarborgd is in de verordening en nu uitgangspunt is dat een toegelaten middel voldoet en geen gevaar oplevert.

Controle Nederland

41. Naast de verordeningen hebben de verschillende Europese lidstaten ook nationale regelgeving. In Nederland is dat de Wet op de gewasbeschermingsmiddelen. Een fabrikant kan een aanvraag indienen in het land waar hij het middel voor het eerst wil toepassen, de toelatingsautoriteit daar maakt dan een beoordeling voor de Europese zone waar het land deel van uitmaakt. Werkzame stoffen, gewasbeschermingsmiddelen en biociden in dat middel worden op grond van artikel 4.1 Wgb door het CTGB beoordeeld:

“Het college wordt aangewezen als de bevoegde autoriteit voor Nederland in de zin van artikel 75 van verordening (EG) 1107/2009. Het college is in dat kader belast met het optreden als rapporteur lidstaat voor de beoordeling van werkzame stoffen, beschermstoffen en synergisten, alsmede met de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en toevoegingsstoffen, overeenkomstig verordening (EG) 1107/2009.”

42. Het CTGB controleert bij toelating van het middel op de:
- a) werkzaamheid;
 - b) samenstelling en eigenschappen;
 - c) effecten op de gezondheid van de mens en het milieu;
 - d) schade door afbraakproducten of resten van een middel.

43. Dit staat onder andere uitgewerkt in artikel 39 Wgb:

“Het college kan ter uitvoering van artikel 71, eerste lid, van verordening (EG) 1107/2009 het op de markt brengen of het gebruik van een toegelaten gewasbeschermingsmiddel, met inbegrip van met een gewasbeschermingsmiddel behandeld zaaizaad, of een goedgekeurde

³ HvJ EU, 1 oktober 2019, C-616/17

werkzame stof, beschermstof, synergist of formuleringshulpstof tijdelijk beperken of verbieden, indien er duidelijke aanwijzingen bestaan dat het gewasbeschermingsmiddel, het met een gewasbeschermingsmiddel behandelde zaaizaad of de stof een ernstig risico inhoudt voor de gezondheid van mens en dier of voor het milieu.”

44. Het CTGB heeft in maart 2023 nog laten weten:

“Gewasbeschermingsmiddelen en hun werkzame stof worden volgens Europese richtlijnen beoordeeld en toegelaten. Neurotoxiciteit wordt daarin beoordeeld, meer specifiek de relatie met de ziekte van Parkinson alleen wanneer daar aanleiding toe is, bijvoorbeeld vanuit epidemiologische studies. De Europese voedselveiligheidsautoriteit EFSA en het RIVM hebben aangegeven mogelijke verbanden verder te willen onderzoeken. Het Ctgb onderschrijft deze ontwikkeling en als dit leidt tot aanpassingen in de Europese de beoordelingssystematiek, voert het Ctgb die door.”⁴

45. Ook het CTGB toetst dus volledig op neurotoxiteit en controleert of er niet sprake is van een ernstig risico voor de gezondheid van de mens.

Het voorzorgsprincipe

46. Ook kent het Wgb in artikel 2a het voorzorgsprincipe. In de dagvaarding wordt dit voorzorgsprincipe aangehaald om tot een verbod te komen. In vonnis lijkt dit geen rol te spelen. Dat is ook juist. Immers staat in de MvT:

Onderdeel D (artikel 2a)

Deze bepaling is in essentie hetzelfde gebleven als voorheen artikel 18. Er zijn enkele redactionele wijzigingen aangebracht. Deze bepaling is te beschouwen als een implementatie van artikel 13 van de richtlijn duurzaam gebruik. De bepaling dient als vangnetbepaling voor het geval er voor, tijdens of na de toepassing op onzorgvuldige wijze met een gewasbeschermingsmiddel of biocide wordt omgegaan.

47. Oftewel het gaat bij deze norm om de richtlijn 2009/128/eg richtlijn duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen. In artikel 13 staat:

“Artikel 13 Hantering en opslag van pesticiden en behandeling van de verpakkingen en restanten daarvan 1. De lidstaten stellen de noodzakelijke maatregelen vast om te verzekeren dat de volgende verrichtingen van professionele gebruikers, en in voorkomend geval van distributeurs, de menselijke gezondheid of het milieu niet in gevaar brengen:

- a) de opslag, hantering, verdunning en vermenging van pesticiden vóór de toepassing ervan;*
- b) de hantering van verpakkingen en restanten van pesticiden; c) de verwijdering van tankmengsels die overblijven na toepassing;*
- c) het schoonmaken van de gebruikte apparatuur na toepassing;*

⁴ <https://www.ctgb.nl/onderwerpen/parkinson-en-gewasbeschermingsmiddelen/nieuws/2020/03/11/gewasbeschermingsmiddelen-en-parkinson>

d) de terugwinning of verwijdering van restanten van pesticiden en van de verpakkingen ervan overeenkomstig de communautaire wetgeving inzake afvalstoffen.”

48. Het voorzorgprincipe uit de Wgb ziet dus op iets anders.

Resumerend grief II

49. De conclusie is dat de rechtbank ten onrechte artikel 4 lid 3 verordening EG 1107/2009 als een algemene zorgvuldigheidsnorm presenteert met een honderd procent garantie en volledig uit het oog is verloren welke rol dit artikel speelt bij de toelating en de beoordeling van een gewasbeschermingsmiddel. Uitgangspunt is dat een toegelaten middel voldoet aan artikel 4 lid 3 verordening en dus geen gevaar voor de mens oplevert. Dit is onjuist beoordeeld door de rechter.

Grief III

50. Ten onrechte wordt in rechtsoverweging 2.16 gesteld dat binnen het huidige Europese en nationale systeem van goedkeuring en toelating van gewasbeschermingsmiddelen een onvoldoende duidelijk beeld geeft van de mogelijk neurologische gevolgen van de onderzochte middelen en stoffen.

Toelichting grief III:

51. In grief II is al uitgewerkt dat een middel in Europa alleen wordt toegelaten indien dit middel geen gevaar oplevert voor de gezondheid van de mens. Als gezegd is grief II en dat volgt uit bijlage II Verordening EG 1107/2009 dat met ontwikkelings-neurotoxische of -immunotoxische effecten rekening wordt gehouden en bij de toelating rekening wordt gehouden met de laatste stand van de techniek.
52. De rechtbank heeft zich in het bestreden vonnis met name gebaseerd op productie 13 dagvaarding. Dat onderzoek kent ook een vervolg uit 2022 (productie 1). In dat onderzoek is geconstateerd dat:

“Op basis van de beschikbare informatie zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen geïdentificeerd die in Nederland toegelaten zijn, waarvoor op dit moment directe vervolgacties nodig zijn. Voor de werkzame stof metiram wordt het Ctgb en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) geadviseerd het lopende Europese herbeoordelingstraject te monitoren en verdere handelingsopties te bepalen mocht de stof onverwacht toch een voorstel voor goedkeuring krijgen binnen het proces van de Europese toelating”⁵

53. Het RIVM heeft in 2022 geconcludeerd dat geen middelen zijn toegelaten met gevaar voor neurologische aandoeningen en dus is er dus wel een voldoende beeld bij de nu toegelaten stoffen en middelen. De Universiteit Leiden heeft dit ook bevestigd (**productie 10**):

“Het aantal mensen met de ziekte van Parkinson neemt inderdaad toe. Het hardste wetenschappelijke bewijs dat bestrijdingsmiddelen de kans op Parkinson bij mensen verhogen, is gevonden bij boeren die met grote hoeveelheden van bepaalde bestrijdingsmiddelen hebben

⁵ Productie 9, pagina 30.

gewerkt die inmiddels verboden zijn. Voor omwonenden van landbouwgebieden is het risico onduidelijk. De bewering dat bestrijdingsmiddelen de ziekte van Parkinson veroorzaken is daarmee ongenueanceerd.”

54. Ook deze grief ligt voor toewijzing gereed.

Grief IV

55. In rechtsoverweging 2.17 wordt ten onrechte gesteld dat uit verschillende onderzoeken in de Verenigde Staten en diverse Europese landen blijkt dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een vergrote kans geeft op neurologische aandoeningen, zoals de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer en Amyotrofe Lateraal Sclerose (spierziekte ALS). De onjuiste conclusie die wordt getrokken in onder rechtsoverweging 4.3 en 4.4 is dat die gewasbeschermingsmiddelen in die onderzoeken nog steeds zijn toegelaten en dat die resultaten ook voor Nederland gelden.

Toelichting grief IV:

56. [REDACTED] wil met deze grief voorkomen dat in algemene zin wordt geoordeeld dat er aanwijzingen zijn dat de op dit moment toegelaten gewasbeschermingsmiddelen alsmede de gewasbeschermingsmiddelen zoals [REDACTED] die gebruikt (productie 8) de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer of de spierziekte ALS veroorzaken. Daarvoor is geen bewijs. De gezondheidsraad schrijft hierover in 2020 (**productie 11** en zie ook spreek aantekeningen [REDACTED] randnummer 50 e.v.):

*“De relatie tussen gewasbeschermingsmiddelen en de ziekte van Parkinson is internationaal goed onderzocht: de commissie heeft meerdere metaanalyses en systematische reviews gevonden.¹³⁻²³ Deze laten alle een statistisch significant verhoogd risico op de ziekte van Parkinson zien bij blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen, over het algemeen tot een factor 2. **Toch achten deskundigen een oorzakelijk verband niet bewezen.**²⁴ De aanzienlijke heterogeniteit van de uitkomsten van individuele onderzoeken speelt hierbij een rol. Deze lijkt deels het gevolg te zijn van de uiteenlopende en vaak onnauwkeurige wijzen waarop de blootstelling is bepaald.¹⁴”⁶*

57. De algehele conclusie is:

“Evenmin zijn er duidelijke indicaties dat langdurige blootstelling aan lagere concentraties in ons land tot substantiële gezondheidseffecten leidt, zoals de ziekte van Parkinson of schade aan de neurologische ontwikkeling van ongeboren en jonge kinderen”⁷

58. De Gezondheidsraad heeft dus geconcludeerd dat de conclusie uit rechtsoverweging 2.16 onjuist is en dat er geen duidelijke indicaties zijn dat langdurige blootstelling aan lagere concentraties in **Nederland** tot substantiële gezondheidseffecten leidt. Op de website staat ook duidelijk:

“Uit buitenlands onderzoek komen aanwijzingen voor een verband tussen blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen en de kans op gezondheidsschade, zoals de ziekte van Parkinson

⁶ Gezondheidsraad | Nr. 2020/10, p 14.

⁷ Gezondheidsraad | Nr. 2020/10, p 21.

en ontwikkelingsstoornissen bij kinderen. De uitkomsten van onderzoek in Nederland zijn minder uitgesproken, maar kunnen de ongerustheid ook niet wegnemen.”⁸

59. Ook het blootstellingsonderzoek onder omwonenden van bollenvelden (hierna: OBO) komt aan de orde in het advies van de Gezondheidsraad. Het OBO onderzoek dat een consortium van Nederlandse onderzoeksinstituten recent heeft uitgevoerd, was bedoeld om meer inzicht te krijgen in de blootstelling van omwonenden aan chemische gewasbeschermingsmiddelen vanuit de omgeving en in de routes die daarbij een rol spelen.⁹ De conclusie is:

“Conclusies over (de afwezigheid van) gezondheidsrisico’s voor omwonenden zijn op basis van dit onderzoek dus niet te trekken”¹⁰

60. Ook wordt door de rechtbank het rapport van het RIVM uit 2021 selectief aangehaald (productie 13 dagvaarding). Het RIVM zegt:

“De oorzaak van de ontwikkeling van neurodegeneratieve ziekten blijkt in de meerderheid van de gevallen een combinatie te zijn van leefstijlfactoren, genetische variaties en milieufactoren waaronder de blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen. Epidemiologische studies tonen een plausibel verband aan tussen de blootstelling aan chemische stoffen, zoals gewasbeschermingsmiddelen, metalen en oplosmiddelen, en neurodegeneratieve ziekten zoals de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer en Amyotrofe lateraal sclerose (ALS). Het aantonen van een causaal verband voor specifieke werkzame stoffen is echter lastig vanwege de kleine onderzoeksgroepen en de blootstelling over langere tijd aan verschillende werkzame stoffen”

61. Plausibel is iets anders dan een causaal verband. Ook is plausibel verband veel breder gekaderd en houdt verband met chemische stoffen en niet enkel en alleen gewasbeschermingsmiddelen. Wat het RIVM niet lukt is een causaal verband voor specifieke werkzame stoffen vast te stellen. Ook trekt het geen conclusies wat dit onderzoek voor Nederland betekent en dat doet de Gezondheidsraad nu juist wel. Tot slot en dat blijft van belang, is dat RIVM haar standpunt en advies voor omwonenden handhaaft:

“Uitgangspunt is dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen veilig moet zijn, zonder dat omwonenden extra maatregelen hoeven te nemen om onder de grenswaarden te blijven. De hierboven genoemde adviezen zijn bedoeld om blootstelling desgewenst verder te beperken. De mate waarin dit soort maatregelen bijdragen aan een vermindering van de totale blootstelling is niet onderzocht in het OBO. Het RIVM(Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) adviseert daarom de effectiviteit van deze - en mogelijk andere - maatregelen te onderzoeken.”¹¹

⁸ <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2020/06/29/vervolgadvies-gewasbescherming-en-omwonenden>

⁹ Vermeulen RCH, Duyzer J, Figueiredo DM, Gerritsen-Ebben MG, Gooijer YM, Hoftijser GW, et al. Research on exposure of residents to pesticides in the Netherlands - OBO flower bulbs. Utrecht: Universiteit Utrecht, CLM Advies en Onderzoek, Radboudumc, Schuttelaar en Partners, TNO, Wageningen University and Research, 2019.

¹⁰ Gezondheidsraad | Nr. 2020/10, p 21.

¹¹ <https://www.bestrijdingsmiddelen-omwonenden.nl/blootstellingsonderzoek/uitslagen>

62. In 2022 is het rapport “Gewasbeschermingsmiddelen met mogelijke neurodegeneratieve effecten: een analyse van werkzame stoffen op basis van de chemische structuur” (productie 1) door het RIVM uitgebracht. Dat betreft een vervolgonderzoek en dat is door de rechtbank (ten onrechte) buiten beschouwing gelaten. In dat onderzoek staat immers (productie 1, pagina 3):

“Gewasbeschermingsmiddelen beschermen planten tegen organismen waar ze ziek van kunnen worden zoals schimmels en insecten. Om er voor te zorgen dat deze middelen veilig zijn voor mens, dier en milieu worden ze uitgebreid getest. Er zijn aanwijzingen dat mensen die in het verleden lang met sommige gewasbeschermingsmiddelen hebben gewerkt, zoals telers, een grotere kans hebben om ziekten te krijgen die het zenuwstelsel aantasten (neurodegeneratieve ziekten). Voorbeelden daarvan zijn de ziekte van Parkinson en Alzheimer.”

63. Het betreft middelen die **a).** in verleden zijn toegepast, **b).** lang mee moet zijn gewerkt en **c).** nu niet meer worden gebruikt en in ieder geval door [REDACTED] nooit zijn gebruikt (productie 1, pagina 11):

“Deze blootstelling vond echter in het verleden plaats en het betekent niet dat er ook een risico is bij de huidige niveaus van blootstelling. Voor de specifieke werkzame stoffen die uit de epidemiologische studies naar voren kwamen, geldt dat ze niet meer goedgekeurd zijn binnen de EU.”

64. Het RIVM acht op dit moment maatregelen niet noodzakelijk (productie 1, pagina 30):

“Op basis van de beschikbare informatie zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen geïdentificeerd die in Nederland toegelaten zijn, waarvoor op dit moment directe vervolgacties nodig zijn. Voor de werkzame stof metiram wordt het Ctgb en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) geadviseerd het lopende Europese herbeoordelingstraject te monitoren en verdere handelingsopties te bepalen mocht de stof onverwacht toch een voorstel voor goedkeuring krijgen binnen het proces van de Europese toelating”

65. Tot slot wijst [REDACTED] erop dat de producties die de omwonenden in het geding hebben gebracht en in rechtsoverweging 2.17 door de Rechtbank zijn aangehaald (grotendeels) ook door het RIVM (productie 1) bij haar studie zijn betrokken.
66. Op dit moment is ingrijpen door het RIVM, De Gezondheidsraad of de EFSA niet noodzakelijk. [REDACTED] kan niet eens middelen gebruiken die een gevaar voor de gezondheid van de omwonenden oplevert. De uitleg in het vonnis is dus onjuist.

Grief V

67. In rechtsoverweging 2.18 wordt ten onrechte niet volledig verwezen naar het advies van de Gezondheidsraad (productie 11).

Toelichting grief V:

68. In onder andere randnummer 50 spreekantekeningen heeft [REDACTED] stilgestaan bij het advies van de Gezondheidsraad. Uit dit advies volgt dat conclusies over de aan- of afwezigheid van gezondheidsrisico's voor omwonenden zijn op basis van het onderzoek niet te trekken.

Oftewel de Gezondheidsraad adviseert het voorzorgsprincipe toe te passen en kadert dat ook (productie 11):

“Streven naar een zo laag mogelijke blootstelling aan chemische gewasbeschermingsmiddelen is het uitgangspunt. Waar gebruik van deze middelen onvermijdelijk is, zou gekozen moeten worden voor de minst schadelijke variant. Strikte naleving van de voorschriften is vereist. Voorlichting en handhaving blijven nodig.”¹²

69. Een algeheel verbod is dus niet aan de orde; alleen wordt gevraagd terughoudend om te gaan met gewasbeschermingsmiddelen. Dat is nu precies wat [REDACTED] doet. [REDACTED] wil met deze grief voorkomen dat het advies van de Gezondheidsraad ten onrechte zo beperkt wordt uitgelegd als de rechtbank heeft gedaan.

Grief VI

70. In rechtsoverwegingen 2.19 en 2.20 wordt onvolledig melding gemaakt van SPRINT-onderzoek.

Toelichting grief VI:

71. [REDACTED] wil met deze grief voorkomen dat eenzijdig en selectief dit onderzoek wordt genoemd. Dit onderzoek is nog niet afgerond. Verder zegt dit onderzoek niks over eventuele gevaren. Nu het RIVM in 2022 (productie 9) heeft vastgesteld dat er bij de toegelaten middelen geen gevaren bestaan kan en mag het SPRINT-onderzoek niet de conclusie met zich meebrengen dat omwonenden gevaar lopen. Het doel van SPRINT project is een andere en de ontwikkeling van een toolbox voor de beoordeling van wereldwijde gezondheidsrisico's om de effecten van gewasbeschermingsmiddelen op het milieu en de menselijke gezondheid te beoordelen. Het programma loopt tot 2025, het onderzoek is dus nog in volle gang. Er zijn ook nog weinig publicaties verschenen met tussenresultaten. Ook SPRINT levert dus geen bewijs voor de stellingen van de rechtbank.

Grief VII

72. In rechtsoverweging 2.21 en 2.22 wordt slechts melding gemaakt van productie 38 dagvaarding en het RIVM rapport 2021-0153.

Toelichting grief VII:

73. In de voorgaande grieven is uitgewerkt dat het RIVM in 2022 (productie 1) nader onderzoek heeft gedaan naar de risico's voor neurologische aandoeningen. Door dit onderzoek er niet bij te betrekken, bestaat er een onvolledig en aantoonbaar onjuist beeld.
74. Tijdens de mondelinge behandeling op 22 mei 2023 is uitvoerig productie 38 aan de orde gekomen en het belang daarvan voor deze zaak. Omwonenden erkennen dat gezien de maatregelen van [REDACTED] drift geen probleem zal zijn. Verneveling zou dat wel zijn. Vervolgens heeft de advocaat van de omwonenden productie 38 pagina 25 geciteerd en de uitkomsten van het OBO besproken:

¹² Gezondheidsraad | Nr. 2020/10, p 4.

“Zoals besproken in hoofdstuk 2 is in het OBO gezocht naar de aanwezigheid van vijf bestrijdingsmiddelen in de urine van deelnemers aan het onderzoek. Van die vijf bestrijdingsmiddelen bleken tebuconazool en chloorprofam in respectievelijk 63 en 82% van de urinemonsters in meetbare concentraties aanwezig te zijn, ook in de urinemonsters van (luierdragende) kinderen. Deze beide bestrijdingsmiddelen zijn gevonden in urine van zowel de omwonenden als de deelnemers uit controlegroep, die verder weg wonen van de bespoten velden. Carbendazim werd soms ook gemeten; de andere twee bestrijdingsmiddelen werden slechts incidenteel teruggevonden.

(..)

Tijdens het onderzoek droegen enkele kinderen van direct omwonenden (ouder dan twee jaar) nog luiers. Het bestrijdingsmiddel carbendazim werd in de luiers niet aangetroffen. Asulam en prochloraz werden beide eenmalig gevonden; chloorprofam en tebuconazool werden vaker aangetroffen. In de controlegroep zaten geen kinderen met luiers, waardoor een directe vergelijking op dit punt niet mogelijk was. Metingen in de urine van oudere kinderen van deelnemers aan het onderzoek lieten geen statistisch significant verschil zien tussen de direct omwonenden en de controlegroep.”

75. [REDACTED] heeft uitgelegd dat Chloorprofam sinds 2020 niet meer in Nederland mag worden gebruikt en juist toont dat de wetgever wel ingrijpt en reageert op uitkomsten van onderzoeken. Vier van de vijf stoffen waar bij de urinemonsters specifiek naar gezocht is in het OBO-onderzoek (asulam, prochloraz, chloorprofam, tebuconazool en carbendazim) zijn inmiddels niet meer toegelaten in Nederland, dit zijn asulam, chloorprofam en carbendazim. Ook prochloraz is niet meer toegelaten, maar voor dat middel geldt een opgebruiktermijn tot 30 juni 2023. (**productie 12**). Voor chloorprofam en carbendazim was er in het onderzoek een verband vastgesteld tussen de concentratie in de urine en die in de lucht en/of huisstof. Voor de andere drie middelen is dat verband niet vastgesteld. Waarom dan toch een verbod indien die middelen zijn verboden en toezicht effectief is?
76. De rapporten zelf worden veel te beperkt uitgelegd en voorts worden ten onrechte de conclusies van het RIVM uit 2022 niet betrokken en gaat de rechtbank de discussie uit de weg dat indien er gevaren zijn, ingegrepen wordt.

Grief VIII

77. Ten onrechte wordt in rechtsoverweging 4.2 aangenomen dat er sprake is van vrees voor de gezondheid van de omwonenden en dat sprake is van een spoedeisend belang.

Toelichting grief VIII:

78. In de voorgaande grieven is uitgewerkt dat de Gezondheidsraad/ het RIVM geen conclusies heeft kunnen trekken dat ingrijpen in verband met eventuele gezondheidsrisico's noodzakelijk is. In 2022 is vastgesteld dat er geen middelen worden gebruikt die aantoonbaar neurologische aandoeningen veroorzaken. Daarmee is iedere spoedeisendheid weggenomen en kan verder onderzoek afgewacht worden.

79. In de voorgaande grieven is besproken dat met de getroffen maatregelen drift van gewasbeschermingsmiddelen is uitgesloten en de vrees van verneveling op basis de middelen genoemd in productie 38 geen risico met zich meebrengt.
80. Nu slechts één keer in de zes jaar lelies worden aangeplant is van langdurige blootstelling ook geen sprake.
81. Ten onrechte heeft de rechter aangenomen dat nu ingrijpen noodzakelijk was en de bestaande teelt kan worden afgewacht.

Grief IX:

82. Ten onrechte wordt er in rechtsoverweging 4.5 gesteld dat de onderhavige teelt van lelies gepaard gaat met zeer intensieve gewasbeschermingsmiddelengebruik.

Toelichting grief IX:

83. [REDACTED] betwist dat. Het is een suggestieve stelling omdat niet nader wordt onderbouwd wat bedoeld wordt met *zeer intensief gebruik*. Verder is in de dagvaardingsprocedure een overzicht opgenomen waaruit zou volgen dat in algemene zin in de lelieteelt de meeste gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt. Dat zal best maar is in de relatie [REDACTED] niet relevant. Of sprake is van een zeer intensief gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door [REDACTED] jegens omwonenden verdient nader onderzoek.
84. [REDACTED] betwist het overzicht en voorts houdt de rechtbank onvoldoende rekening met het feit dat juist per perceel en per gewas moet worden bekeken hoeveel moet worden gespoten en welk middel. Zijn dit minerale oliën en biologische gewasbeschermingsmiddelen of echte chemische middelen. Iedere vorm van nuance ontbreekt. Ook het enkele feit dat wekelijks wordt gespoten zegt ook niks over het feit of er sprake is van en of er intensief wordt gespoten. Dat kan enkel en alleen worden beoordeeld aan de hand van de gebruikte gewasbeschermingsmiddelen (productie 8).

Grief X:

85. In rechtsoverweging 4.6 wordt gesteld dat de GGD zou hebben gesteld dat als er gewasbeschermingsmiddelen gespoten worden door [REDACTED] dat zij binnen zouden moeten blijven, de deuren en ramen gesloten moeten blijven en dat men geen was buiten moet laten hangen.

Toelichting grief X:

86. Allereerst betwist [REDACTED] dat de GGD dat heeft gezegd. Voorts wordt wederom selectief uit de stukken van de GGD geciteerd, immers staat in diezelfde stukken:

“Er zijn verschillen tussen Nederland en het buitenland die maken dat we de uitkomsten uit de buitenlandse onderzoeken niet zomaar kunnen vertalen naar de Nederlandse situatie. We gebruiken hier bijvoorbeeld deels andere bestrijdingsmiddelen. Ook gebruiken we soms andere technieken om bestrijdingsmiddelen over de velden te spuiten.”¹³

¹³ <https://ggdleefomgeving.nl/schadelijke-stoffen/bestrijdingsmiddelen/#nederlands-onderzoek>

87. Ook bevestigt de GGD dat grenswaarden zoals die zijn vastgelegd door de wetgever niet worden overtreden. Het betreffen uiteindelijk vrijwillige aanvullende voorzorgsmaatregelen die niet noodzakelijk zijn. Wederom wordt hier dus een veel te eenvoudige en algemene conclusie getrokken die bij bestudering van productie 39 en de achterliggende internetpagina nooit had mogen worden getrokken.

Grief XI:

88. In rechtsoverweging 4.7 wordt gesteld dat ten aanzien van een aantal gewasbeschermingsmiddelen en een cocktail zoals [REDACTED] die zou kunnen gebruiken de mogelijkheid niet kan worden uitgesloten dat zij een onaanvaardbaar schadelijk effect heeft op mensen.

Toelichting grief XI:

89. Het is [REDACTED] volstrekt onduidelijk over welke gewasbeschermingsmiddelen de rechtbank het heeft, laat staat over welke cocktail de rechtbank het heeft. Het is aan de bewoners om hun eisen kenbaar te maken en aan te geven welke middelen niet meer mogen worden gebruikt. Ten aanzien van het SPRINT-onderzoek is in eerdere grieven al duidelijk uitgewerkt dat de uitkomsten daarvan veel genuanceerder zijn en dat dit nog niet is afgerond en dat er derhalve ten onrechte wordt gesteld in rechtsoverweging 4.7 dat er een potentieel risico voor de volksgezondheid bestaat. In aanvulling daarop merkt [REDACTED] op dat de cocktail (het cumulatieve effect) juist onderdeel is van artikel 4 lid 3 Verordening 1107/2009 EG:

“(…) rekening houdend met bekende cumulatieve en synergistische effecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn, noch op grondwater.

90. Dus niet handelen op basis van onbekende parameters of vrees, maar enkel op basis van bekende effecten die blijken uit de door de EFSA aanvaarde wetenschappelijke methoden. Die methoden hebben nog geen risico's opgeleverd.

Grief XII:

91. In rechtsoverweging 4.8 wordt gezegd dat ondanks de voorzorgsmaatregelen die [REDACTED] heeft getroffen er nog steeds sprake zou zijn van een feit dat de maatschappelijke zorgvuldigheid in het geding zou zijn. Daarmee lijkt de rechterbank op de onrechtmatige daad te duiden.

Toelichting op grief XII:

92. In de eerdere grieven is al meer dan voldoende uitgelegd dat dit een onjuist standpunt is. Uitgangspunt is dat [REDACTED] middelen gebruikt die zijn toegelaten en dus vergund. In de standaardjurisprudentie Vermeulen/Lekkerkerker is de vraag of een publiekrechtelijke vergunning vrijwaart tegen civielrechtelijke onrechtmatigheid aan de orde gekomen.¹⁴ In dat arrest overwoog de Hoge Raad dat het antwoord op de vraag of en in hoeverre een door de overheid verstrekte vergunning invloed heeft op de beoordeling van de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad van degene die overeenkomstig de hem verstrekte vergunning handelt, doch daarbij schade of hinder toebrengt aan derden, afhangt van de aard van de vergunning en het

¹⁴ HR 10 maart 1972, NJ 1972, 278

belang dat wordt nagestreefd met de regeling waarop de vergunning berust, zulks in verband met de omstandigheden van het geval.

93. De Hoge Raad bekrachtigt in Ludlage/Van Paradijs deze lijn.¹⁵ Uitgangspunt is dat [REDACTED] mag vertrouwen op een geldige toelating:

“Daarbij heeft te gelden dat de vergunninghouder er in het algemeen op mag vertrouwen dat de vergunning overeenkomstig de wet is verleend en de overeenkomstig de wet in aanmerking te nemen belangen door de vergunningverlenende instantie volledig en op juiste wijze zijn afgewogen, en dat hij gerechtigd is van die vergunning gebruik te maken (vgl. HR 28 februari 1975, nrs. 10810 en 10811, NJ 1975, 423, en HR 17 januari 1997, nr. 16124, NJ 1998, 656).”

94. Om een dergelijke vordering toe te wijzen moet allereerst na worden gegaan of degene die overeenkomstig de hem verstrekte vergunning handelt schade of hinder toebrengt aan derden. De voorgaande grieven hebben duidelijk gemaakt dat daar geen sprake van is.
95. De tweede stap of sprake is van onrechtmatig handelen afhangt
- a. van de aard van de vergunning; en,
 - b. het belang dat wordt nagestreefd met de regeling waarop de vergunning berust;
 - c. zulks in verband met de omstandigheden van het geval.
96. Het is aan de omwonenden om dat aan te tonen.
97. De aard van de vergunning is een toelating van een middel dat zowel Europees als nationaal wordt getoetst. In beide vergunningstelsels is de keuze gelaten aan deskundigen om tot een advies te komen voor toelating. De gezondheidsbelangen van de mens zijn daarbij als uitgangspunt genomen en zorgvuldig beoordeeld.
98. Het is een openbare en transparante procedure waaraan een ieder kan deelnemen. Nu getoetst wordt aan de stand van de wetenschap moet er zonder tegenbewijs van worden uitgegaan dat de kennis omtrent neurologische aandoeningen en de kans daarop erbij is betrokken. Indien na toelating dingen bekend worden, bestaat er een effectief systeem om alsnog een middel verboden te krijgen.
99. Het belang dat nagestreefd wordt is zo veilig mogelijk gewasbeschermingsmiddel op de markt te brengen, maar dat is iets anders dan een honderd procent garantie. Verder betreft de vergunning een continu en dynamisch proces waarbij nieuwe feiten en omstandigheden steeds weer kunnen worden getoetst en tot intrekking van de toelating tot gevolg kunnen hebben. Het dossier Chloorprofam toont aan hoe effectief de toezichthouder handelt in geval van nieuwe risico's. De Nederlandse toezichthouder greep zelfs eerder in dan de Europese toezichthouder.
100. Concrete omstandigheden hebben de omwonenden niet aangedragen behoudens algemene feiten. [REDACTED] heeft daarentegen zoveel mogelijk voorzorgsmaatregelen getroffen.

¹⁵ HR 21 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT8823

101. Wat deze rechtbank heeft gedaan is allereerst de verkeerde uitleg van artikel 4 lid 3 verordening 1107/2009EG gegeven. Er is geen garantie dat er geen gevaar is en dat wil de (Europese) wetgever ook niet. De rechter heeft vervolgens op basis van grotendeels internationale en verouderde onderzoeken geconcludeerd dat er risico's bestaan, maar nagelaten deze in geval van Joling te concretiseren en te specificeren, laat staan te hebben aangetoond dat bij de toelating daar geen rekening mee is gehouden. Met name is ernstig dat de rechtbank daarbij onvolledig is geweest en het RIVM-onderzoek uit 2022 niet heeft betrokken waaruit volgt:

“Op basis van de beschikbare informatie zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen geïdentificeerd die in Nederland toegelaten zijn, waarvoor op dit moment directe vervolgacties nodig zijn. Voor de werkzame stof metiram wordt het Ctgb en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) geadviseerd het lopende Europese herbeoordelingstraject te monitoren en verdere handelingsopties te bepalen mocht de stof onverwacht toch een voorstel voor goedkeuring krijgen binnen het proces van de Europese toelating”

102. Directe vervolgacties zijn volgens het RIVM niet nodig en om dan anders te oordelen zonder een concreet risico aan te wijzen maakt dat de onrechtmatige daad norm volledig verkeerd is uitgelegd en toegepast in deze uitspraak [REDACTED] en een gehele sector worden op slot gezet zonder dat één deskundige gehoord is en heeft beaamd dat [REDACTED] (alleen maar) stoffen gebruikt die neurologische aandoeningen veroorzaken. De conclusie is dat de norm verkeerd is uitgelegd en verkeerd is toegepast. Gezien de voorgaande grieven is van enig onrechtmatig handelen geen sprake en is ten onrechte geoordeeld dat [REDACTED] een zorgvuldigheidsnorm heeft overtreden.

Grief XIII:

103. Ten onrechte wordt in rechtsoverweging 4.10 gesteld dat kinderen met dit vonnis weer veilig buiten zouden kunnen spelen.

Toelichting grief XIII:

104. [REDACTED] heeft in voorgaande grieven uitgewerkt dat onvoldoende vaststaat dat er gevaar bestaat voor de volksgezondheid, laat staan dat de grenswaarden worden overtreden. De conclusie volgt dus niet uit enig wetenschappelijk onderzoek en ondermijnt onnodig het vertrouwen dat inwoners in de overheid en meer specifiek het RIVM, NVWA, CTGB en EFSA zouden moeten kunnen hebben.
105. [REDACTED] wil dit illustreren aan de hand van een voorbeeld. Het CTGB heeft ook onderzoek gedaan in de gemeente [REDACTED] de gemeente van de omwonenden (**productie 13**). Uit dat onderzoek volgt dat:

“Er is daarom geen gezondheidsrisico te verwachten voor volwassenen en kinderen bij levenslange blootstelling aan de gevonden concentraties werkzame stoffen, indien dagelijks 20 respectievelijk 10 gram van de betreffende matrix zou worden geconsumeerd.”

106. Uit deze grief en de andere grieven volgt dat steeds weer zaken worden onderzocht en daar waar nodig ingegrepen.

Grief XIV:

107. In rechtsoverweging 4.12 en 4.13 wordt [REDACTED] ten onrechte in de kosten van deze instantie veroordeeld.

Toelichting grief XIV:

108. [REDACTED] meent dat ten onrechte een verbod opgelegd wordt en dat het ook aan het genuanceerde verbod zoals subsidiair en meer subsidiair is verzocht niet toegekomen kan worden. Overigens indien het subsidiaire verbod zou worden toegewezen, namelijk te weten dat [REDACTED] dezelfde hoeveelheid gewasbescherming mag toepassen als bij aardappelen, dan wel mais, zal er aan zijn spuitschema niks veranderen en zou hij op dezelfde wijze ziektes behandelen. Immers, indien bij die producten vuur, respectievelijk luizen, dan wel onkruid wordt aangetroffen, wordt dat op dezelfde wijze behandeld.

Meer subsidiair

109. Tot slot de (meer) subsidiaire vordering. Deze zijn gelijk aan de primaire vordering die namelijk voorziet in een algeheel verbod totdat het SPRINT-onderzoek is afgerond. Bovenstaande grieven maken al meer dan voldoende duidelijk dat ten onrechte dit standpunt wordt ingenomen.

TENEINDE:

te concluderen dat uw gerechtshof het vonnis gewezen door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Assen, op 12 juni 2023 onder zaak-/rolnummer [REDACTED] vernietigt, en opnieuw recht doende en de vorderingen van geïntimeerden volledig afwijst met veroordeling van geïntimeerde in de (na)kosten van het geding in beide instanties, dit laatste uitvoerbaar bij voorraad;

De kosten dezes bedragen voor mij, deurwaarder, € 1174,43

Exploot (9 adressen)	€	960,57
Brp	-	10,03
Btw 21%	-	<u>203,83</u>
	€	1174,43

Hierbij verklaart ondertekende dat bovenstaande verschotten zijn gemaakt voor de goede verrichting van de ambtshandelingen en noodzakelijk waren, alsmede dat hij geen rechtstreeks of middellijk belang heeft in de onderneming of derde die bovenstaande verschotten factureert.

Eiser(es) kan op grond van de Wet Omzetbelasting 1968 de hem/haar in rekening gebrachte omzetbelasting niet verrekenen, derhalve verklaart ondergetekende opgemelde kosten te hebben verhoogd met een percentage gelijk aan het percentage genoemd in de bovengenoemde wet;

deurwaarder

M.A. Levelink
Gerechtsdeurwaarder